

HET IS NIET MEER DE VRAAG OF GEMEENTE OMVALLEN, MAAR WANNEER

Column

Manon Fokke

In juli werd er in de Tweede Kamer tijdens het algemeen overleg Financiële Verhoudingen een stevige discussie gevoerd over de gemeentefinanciën.¹ Voor deze vergadering werd er door veel wethouders in het lokaal bestuur actie gevoerd en werd een website gelanceerd², diverse bestuurders namen filmpjes op en velen van hen togen naar Den Haag om zo fysiek hun woorden kracht bij te zetten. We kunnen daarnaast ook zonder meer concluderen dat de financiële gevolgen door Corona zomaar eens een crisis teveel zou kunnen zijn voor veel gemeenten. Gemeenten hebben het immers al jaren moeilijk door de overheveling van taken in het kader van het sociaal domein.

Zo is een onderwerp waar gemeenten naar uitkomen om het te mogen uitvoeren verworpen tot een molensteen. Gemeenten zijn sinds 2015 verantwoordelijk voor jeugdzorg, werk en inkomen en zorg aan langdurig zieken en ouderen. Een deel van deze taken hebben de gemeenten overgenomen van de Rijksoverheid, de zogenoemde decentralisatie.

Ze dachten dat het allemaal wel los zou lopen

Het was een lang gekoesterde wens van gemeenten om deze taken te mogen uitvoeren.³ De redenering was simpel: gemeenten stonden als eerste overheid veel dichterbij de burger en waren dus bij uitstek

geschikt om deze overheidstaken uit te voeren.

Daarnaast stelden gemeenten richting het rijk dat zij deze taken goedkoper konden uitvoeren vanwege efficiëntievoordelen. Dat liet het rijk zich geen tweemaal zeggen. De taken werden naar de gemeenten overgedragen, met een fikse korting op het budget. Je kunt je met terugwerkende kracht ook afvragen of gemeenten niet te makkelijk akkoord zijn gegaan omdat ze dachten dat het allemaal wel los zou lopen. Ik heb me daarover destijds als woordvoerder Binnenlandse Zaken voor de PvdA in de Tweede Kamer wel oprecht verbaasd. Vervolgens bleek tijdens de invoering van de zorgtaken al snel dat het vaak alles behalve soepel verliep, dat er zeker in de meeste gevallen geen sprake is van financiële winst en dat het voor veel gemeenten echt pionieren is.

Ik zie het in mijn eigen stad Maastricht waar ik sinds maart 2018 weer raadslid ben. We krijgen het sociaal domein maar moeilijk onder controle en we vliegen qua financiën gierend uit de bocht.⁴ Los van het feit dat er in Maastricht ook tal van andere zaken spelen en het sociaal domein bij ons dus niet alleen de boosdoener is. KPMG deed een onderzoek en maakte duidelijk dat Maastricht ook de organisatie binnen het sociaal domein niet op orde heeft.⁵ Maar ook Maastricht heeft net als bijna al die andere gemeenten last van het feit dat het Rijk gewoon een te grote korting heeft toegepast. Dat het niet realistisch is om te stellen dat gemeenten voor de

door het Rijk uitgekeerde financiën de zorg kunnen verlenen die ze moeten verlenen. En ja, er zijn ook gemeenten in Nederland die op dit moment heel goed bezig zijn om het tij te keren, die financiële orde op zaken weten te stellen zonder dat dat de kwaliteit van de zorg aantast.⁶ Zo heeft de gemeente Eindhoven de afgelopen jaren hard gewerkt om de zorgkosten naar beneden te brengen.⁷ Toch zie je dat het veel gemeenten simpelweg niet lukt om de kosten te beheersen en steeds vaker niet alleen bezuinigingen in het sociaal domein op de agenda staan, maar ook bezuinigingen op het zwembad, de bibliotheek en vele andere zaken die nou juist van belang zijn voor een vitale lokale gemeenschap.

De eerste overheid die dichtbij de burger staat

Ook het politieke landschap lijkt erdoor te vervagen, want er is soms nog nauwelijks iets te kiezen. Doe een quickscan door Nederland en je ziet vaak eenzelfde beeld: belastingen omhoog en voorzieningen sluiten. De gevolgen die gemeenten voelen door Corona zouden daar bovenop zomaar eens een crisis teveel kunnen zijn voor het lokaal bestuur. En dan zijn de lange termijn effecten van Corona nog niet eens duidelijk. Het wordt dan ook de hoogste tijd dat in Den Haag een fundamentele discussie over het lokaal bestuur plaatsvindt. De tijd van incidentele (financiële) pleisters is voorbij. De centrale vraag moet op de agenda: wat we willen met het lokaal bestuur in Nederland? Is het lokaal bestuur een uitvoeringsloket of is het die eerste overheid die dichtbij de burger staat en zo het beste weet wat de burger nodig heeft?

“De gevolgen die gemeenten voelen door Corona zouden zomaar eens een crisis teveel kunnen zijn voor het lokaal bestuur”

Wat mij betreft kiezen we voor het tweede. Juist de lokale democratie staat het dichtst bij de burger en weet dus ook het beste wat die burger nodig heeft. Bovendien spelen niet in iedere regio in Nederland dezelfde problemen. Het lokaal bestuur blijft dan ook hard nodig om juist dat maatwerk te verrichten waardoor Heerlen geen Leeuwarden is, en Leeuwarden geen Heerlen. Een sterke lokale overheid, om de samenleving een goede basis te geven.

Een gemeente moet kunnen focussen op zaken waaraan in de gemeente behoefte is. In sommige delen van Nederland is kindermoeite echt een schrijnend probleem. Als we daar iets aan willen doen, dan moeten we die lokale overheid ook voldoende middelen geven om daar iets aan te doen. Een sterke lokale overheid is dan hard nodig in een democratie, maar die overheid moet dan ook in staat worden gesteld haar taak uit te oefenen. Den Haag ontkomt er dus niet aan om structureel meer geld vrij te maken voor de decentralisaties. Immers, op een incidentele meevaller zo af en toe kunnen gemeenten niet bouwen.

Werk, politiek en gezin kunnen combineren

Daarnaast zal de discussie ook moeten gaan over hoe het lokaal bestuur ingericht moet worden, want hoe zorg je dat de raadsleden en wethouders ook nog goed hun taak kunnen vervullen? Een raadslid heeft in de loop der tijd flink meer taken op het bordje gekregen terwijl er niet meer tijd voor is gemaakt. Dat dat ergens gaat knellen is duidelijk. Ik hoor ook steeds meer raadsleden die simpelweg werk, politiek en gezin niet meer kunnen combineren en om die reden afhaken. Dat kan toch nooit de bedoeling zijn. Het raakt aan de vitaliteit van het lokaal bestuur. Het was dan ook goed dat in juli in Den Haag de noodklok werd geluid, maar wat mij betreft mag die noodklok nog wel wat luider en fundamenteeler, want als we zo doorgaan dan worden

we steeds meer een uitvoeringsloket van het rijk. De vraag gaat dan niet meer worden of plaatselijke voorzieningen dichtgaan, maar wanneer. Steeds meer gemeentes zullen letterlijk door het ijs zakken met alle gevolgen van dien.⁸

Laten we als lokaal bestuur de handschoen oppakken en samen met het rijk in gesprek gaan over het lokaal bestuur 2.0. In 2002 werd het dualisme ingevoerd, laat 20 jaar na invoering van het dualisme een mooi moment zijn om de balans op te maken en te kijken wat het lokaal bestuur nu nodig heeft om er voor de burger te zijn en zijn taak naar behoren uit te voeren. Laten we zelf voor de toekomst ook wat slimmer onderhandelen, want als we één les uit de decentralisaties mogen leren is het dat we veel te makkelijk de korting op de decentralisaties hebben geaccepteerd, omdat we maar wat blij waren met de taken die we erbij kregen. Laten we lessen trekken voor de toekomst en werken aan een vitaal lokaal bestuur. Laten we het moment zo vlak voor de verkiezingen pakken om onszelf dominanter op de Haagse agenda te krijgen, want alleen dan gaat er werkelijk iets veranderen.

¹ https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2019A05329

² <https://www.stoplokalebezuinigingen.nl>

³ <https://vng.nl/sites/default/files/2019-12/de-staat-van-het-sociaal-domein.pdf>

⁴ https://www.limburger.nl/cnt/dmf20200619_00164959/plots-blijkt-maastrichts-tekort-nog-eens-verdubbeld

⁵ <https://www.gemeentemaastricht.nl/stad/actueel/persbericht/onderzoeksrapport-tekorten-sociaal-domein-afgerond>

⁶ <https://www.omroepgelderland.nl/nieuws/2436976/Oude-IJsselstreek-dringt-tekort-fors-terug>

⁷ <https://www.ed.nl/eindhoven/pas-in-2019-grip-op-zorgkosten-in-eindhoven~a7fdad82/>

⁸ <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/groeiend-aantal-gemeenten-krap-bij-kas.14008706.lynkx>